

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาจมีการกระทำความผิดของผู้อื่นๆ หลักการในเรื่องความรับผิดชอบของรัฐจึงถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญ และมีอยู่ควบคู่กับความเป็นรัฐ เพื่อให้เกิดความปกติสุขในความสัมพันธ์ระหว่างกัน

บทบัญญัติที่เกี่ยวกับมาตรการตอบโต้ ภายใต้ร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐอันเกิดจากการกระทำผิดระหว่างประเทศ (Draft Article on Responsibility of States for International Wrongful Acts) เป็นการประมวลเอาจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ อีกทั้งได้กำหนดกฎเกณฑ์เพิ่มเติมบางประการเพื่อให้หลักการในเรื่องมาตรการตอบโต้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่นในเรื่องกระบวนการระงับข้อพิพาท และการใช้มาตรการตอบโต้โดยรัฐที่สาม และอาจนำไปสู่จารีตประเพณีระหว่างประเทศที่สำคัญต่อไปในอนาคต

แม้มาตรการตอบโต้ของรัฐเป็นสิ่งที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศว่า เป็นมาตรการที่ชอบด้วยกฎหมายสำหรับการตอบโต้ต่อการกระทำที่มีชอบ แต่การที่ร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐนั้นได้นำหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่อยู่ในรูปของจารีตประเพณีระหว่างประเทศมาประมวลไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ในการจัดทำร่างข้อบทนี้เกิดจากการเจรจาระหว่างประเทศ อันก่อให้เกิดความเข้าใจในหลักกฎหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐอันเกิดจากการกระทำผิดในทางระหว่างประเทศนี้ได้มีการยกย่องและรับรองร่างข้อบทนี้เรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการเปิดให้ลงนามในร่างข้อบทดังกล่าว จึงยังไม่มีผลผูกพันรัฐในฐานะที่เป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศ แต่เป็นการสะท้อนเห็นถึงแนวโน้มของกฎหมาย หากรัฐทั้งหลายยอมรับและถือปฏิบัติตามในฐานะที่เป็นกฎหมายอย่างอ่อน (soft law) หรือเห็นว่าสิ่งนี้เป็นกฎหมาย (lex ferenda) จนเกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติแล้วนั้น ก็ย่อมผูกพันรัฐต่างๆ ในฐานะที่เป็นกฎหมาย (lex lata) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์ที่ได้เพิ่มเติมขึ้นใหม่

แนวคิดของมาตรการตอบโต้ นั้น รัฐสามารถใช้มาตรการตอบโต้ได้โดยถือว่าเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายมาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบัน การใช้มาตรการตอบโต้ยังคงเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่มากขึ้น กล่าวคือ ภายใต้หลักความได้สัดส่วนและหลักความจำเป็น หลักการห้ามใช้กำลังตามกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อมติที่เกี่ยวข้อง การห้ามละเมิด

พันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และการห้ามละเมิดหลักกฎหมายเด็ดขาด จึงไม่สามารถใช้มาตรการตอบโต้ในลักษณะของการใช้กำลังได้ จำกัดเพียงเฉพาะมาตรการตอบโต้ที่เกี่ยวกับการค้าเท่านั้น

จากที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น พบว่า ในร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐมิใช่เป็นเพียงการประมวลกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้นำเอาหลักการที่เป็นแนวโน้มของกฎหมายเพิ่มเติมเข้าในร่างข้อบทดังกล่าวด้วย ในเรื่องการให้รัฐที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องในการใช้มาตรการตอบโต้ แม้จะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปถึงบทบาทของรัฐที่สามในการตอบโต้ต่อการกระทำที่เป็นการละเมิดพันธกรณี แต่ยังคงไม่มีความชัดเจนมากนักในเรื่องขอบเขตการใช้มาตรการตอบโต้ของรัฐที่สาม การที่ร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบัญญัติถึงการยินยอมให้รัฐที่สามมีสิทธิใช้มาตรการตอบโต้ได้ โดยเฉพาะกรณีที่มีผลกระทบต่อประชาคมระหว่างประเทศ หรือมีผลกระทบต่อกลุ่มประเทศที่รัฐนั้นเป็นภาคีสมาชิกอยู่เท่านั้น แต่ได้บัญญัติไว้เพิ่มเติมถึงการจำกัดขอบเขตของการใช้มาตรการตอบโต้ที่เป็นเพียงการใช้มาตรการที่ชอบด้วยกฎหมาย (lawful measures) และรวมทั้งวิธีการเยียวยาความเสียหายยังจำกัดเฉพาะในบางกรณี และกระบวนการระงับข้อพิพาทในลักษณะบังคับ (compulsory dispute settlement) นั้นเป็นการกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการระงับข้อพิพาทก่อนการใช้มาตรการตอบโต้ การที่กำหนดไว้เพิ่มเติมในร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐนี้เป็นได้กำหนดไว้เพิ่มเติมว่า ต้องเป็นการระงับข้อพิพาทโดยองค์กรระงับข้อพิพาทที่คำตัดสิน หรือคำพิพากษามีผลผูกพันรัฐ ซึ่งมีความแตกต่างกับการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามมาตรา 33 วรรค 1 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติที่กล่าวถึงวิธีการระงับข้อพิพาทในหลายกรณีขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของรัฐคู่พิพาทว่าจะใช้วิธีการใด ทั้งยังให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสนอข้อพิพาทเข้าสู่องค์กรระงับข้อพิพาทได้โดยฝ่ายเดียว ถือว่าเป็นการนำเสนอเพิ่มเติมขึ้นจากหลักทั่วไปของการระงับข้อพิพาท

จากร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องมาตรการตอบโต้แล้วนั้น เห็นว่า ข้อจำกัดของร่างข้อบทดังกล่าวเกิดจากหลักการในเรื่องความรับผิดชอบของรัฐเป็นหลักการทั่วไปที่ใช้บังคับในหลายกรณี เช่นนี้จึงเป็นข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำเอาหลักการเรื่องความรับผิดชอบของรัฐบังคับใช้ได้ในทุกกรณี เนื่องด้วยในบางระบอบกฎหมายอาจต้องกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะทางกฎหมาย และทำให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น ความรับผิดชอบของรัฐอันเกิดจากกิจกรรมทางอวกาศ เป็นต้น และมีความเห็นว่า ในร่างข้อบทว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐนั้น ในเรื่องการระงับข้อพิพาทควรต้องกำหนดระยะเวลาสำหรับการดำเนินการกระบวนการระงับข้อพิพาทที่ชัดเจนในแต่ละขั้นตอน เพื่อ

ป้องกันมิให้รัฐถ่วงเวลามาจนเกินสมควรอันทำให้รัฐที่ได้รับความเสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการเยียวยาอย่างทันที่ อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นปัญหาที่ยังไม่มีข้อสรุป เนื่องจากร่างข้อบพว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐไม่ได้กล่าวถึงไว้ คือ ในกรณีที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐของตนเอง รัฐอื่นต้องดำเนินการระงับข้อพิพาทก่อนการใช้มาตรการตอบโต้หรือไม่นั้นต้องติดตามทางปฏิบัติของรัฐต่อไป